מאיר הדעה על יו"ד זולקן ה' (סי' רג – סי' רסט)

	הלכות כיבוד אב ואם	
רמ	כיבוד אב ואם ומוראם	1
רמא	דיני מכה ומקלל אביו ואמו	16

סימן רמ – איזהו כבוד ואיזה מורא ודיניהם, ובו כ"ה סעיפים:

(א) [1]צריך ליזהר מאד[2](א) בכבוד אביו ואמו ובמוראם[3]. הגה: [4]ומ"מ מין כ"ל כופין על מצות כבוד אב ואם, להוי ליה מצות עשה שמתן שכרה גדלה שמין כ"ל כופין עליה(ג):

(א) צריך ליזהר מאד - אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל, כגון צדקה והלואה (רע"א * רשב"א), וי"א שאין אנו מברכים על מצות עשה שאפילו האומות עושין אותן לפעמים (רע"א * ב"ז).

(ב) אין ב"ד כופין וכו' - היינו שאם העלימו הב"ד עיניהם מזה, אין עליהם עונש, אבל אם רוצים לכוף, הרשות בידם, עכ"ז אין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתצא נפשו כשאר מצות עשה, אבל קצת כפייה עושים[5] (ט"ז).

(ב) [6]**איזה מורא, לא** יעמוד במקומו המיוחד לו(ג)[7] לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו[8], **או** [9]מקום המיוחד לו להתפלל, **ולא** ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו[10], **ולא** סותר **את** דבריו(ד)[11] **ולא** מכריע **את** דבריו [12]בפניו[13], **אפילו** לומר נראין דברי **אבא**[14](ה), [15]**ולא**

Commented [O1]: ה ערה בענין קביעת שם של נכד.

---

[1] קילוסין ל ע"כ.

[2] עי' רמב"ם (ממרים פ"ו ה"א): כבוד אב ואם מצות עשה גדולה וכן מורא אב ואם שקל אותן הכתוב בכבודו ובמוראו, כתוב כבד את אביך ואת אמך וכתוב כבד את ה' מהונך, ובאביו ואמו כתוב איש אמו ואביו תיראו וכתוב את ה' אלהיך תירא, כדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו כך צוה על כבודם ומוראם.

[3] עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' יט (והובא בקצות החושן סי' צז) שיש מחילה על כבוד ומורא, ועי' לקמן סק"(מא) שיש מצוה עכ"ז, ועי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' קלג), דה"ה אם יודע שאין אביו מקפיד בכך, ובכל ענין יש ליזהר מטעם המצוה שמוזכר לקמן סק"(מא).

[4] חולין קי ע"כ.

[5] דלא כסמ"ע וקצה"ח, שזה לא מוטל על ב"ד בכלל (חו"מ סי' קז ס"א ד"ה אבל מצוה), ועיי"ש בנתה"מ שכופין יתומים עד שיאמר רוצה אני.

[6] קילוסין לא ע"כ. ולקמ"ה ורמ"ה קס.

[7] אא"כ נותן לו רשות (ערוה"ש ט) [עי' רשב"א לעיל הערה 3], ועי' לקמן (סי' רמב סט"ז) שאסור להתפלל בצד רבו או אחוריו או לפניו תוך ד' אמות, וה"ה לאביו (חיי אדם כלל כב ס"ו). עי' לקמן (סי' רמב סט"ז): לא ישב בפני רבו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות מרבו לעמוד וכשהולך ממנו לא יחזור לאחוריו כנגד רבו כדרך ההולכים מהבית אלא ילך לאחוריו ופניו כנגד רבו וכו', ועיי"ש בערה"ש סמ"ד: דין הקודם לא נתבאר בכיבוד אב ונראה משום דבאב אין קפידא בזה כיון שאוכל ושותה עמו ביחד וכל היום וכל הלילה א"א לעשות כן וגם אין דרך האב להקפיד בה.

לשבת על הכסא שלא במקומו אינו מוזכר, ונהי דאם הכסא מצד תבניתו וצורתו מורה ע"ז שכסא רבו הוא יש מקום להחמיר גם שלא במקומו (שבט הלוי ח"ח סי' קסח). וי"א שכלול בסעיף זה שאינו עומד לילך ממנו עד שיתן לו אביו רשות (שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קיא)

[8] מפני שנראה שהוא מחשיב עצמו מכלל אנשי העצה ומשוה את עצמו לאביו (חיי אדם כלל סז ס"ח).

[9] כ' יכוסס נ"מ ח"ל טו ע"ג.

[10] כאשר האב מסיב אצל בנו בבית בנו, הבן יושב במקומו כדי לשבת ליד אשתו, מ"מ על האב ליטול ידיו ראשון, וכן מקבל מנה ראשון (ערוה"ש יא). אלא יעמוד לפניו כעבד לפני רבו (חיי אדם כלל סז ס"ח).

[11] אם הבן אומר לאביו לקרא לבנו בשם מסוים$.

אסור לסתור דבריו בדברי תורה וכ"ש במילי דעלמא (ערה"ש אות יג, וחיי אדם סי' סז ס"ח), ואם אביו אומר לו רצוני לשמוע דעתך איך הוא צריך שיאמר לו כפי הנראה לו הן בד"ת והן במילי דעלמא אפילו כשדעתו הפוכה מדעת אביו (ערה"ש אות יג). וי"א שאין חסרון לחלוק בדינים על אביו הלא תורת ד' היא והיא תורת אמת ואין מחניפין בה ואפילו בפניו יכול הבן לפלפל עם האב ולהקשות ולתרץ ולהעמיד ההלכה על מכונה, אלא בפניו אסור לומר בלשון סתירה שאינו מדרך

יקראנו בשמו(ו), לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, [16]משנה שמם(ז), אם הוא שם שהוא פלאי(ח) שאין הכל רגילים לקרות בו. [17]אבל אם שגילין בו מותר לקרות לחבירו אלא בפניו(ט):

(ג) במקומו המיוחד כו' - בזה אפילו העמידה אסורה לו כיון שאביו משתמש שם ג"כ בעמידה משא"כ בסיפא "במקום המיוחד להסב כו'", מותרת לו העמידה, ואיסור עמידה היינו אפי' הוא רוצה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עצה, כדרך שאביו רגיל לעשות, וכן בסיפא בישיבה, אפילו אם אין רוצה אז לאכול, אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים (ט"ז), אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגיל לישב בביתו שאין בזה זלזול כלל (ש"ך).

(ד) ולא סותר את דבריו - בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו "נראין דבריך", הוי סותר את דבריו וסותר דבריו אסור אף שלא בפניו[18] (ש"ך), מותר לתלמיד לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו, וכך היתה דרכה של תורה מימי התנאים, שהתלמיד חולק על רבו בכל האופנים בין בפניו ובין שלא בפניו, בין שהוא לבד חולק על רבו בין שאחרים חולקים עם רבו בין בזקנותו בין בילדותו, ויש שמקשים על הטור במקום שהוא כותב כלשון "ואלמלא שאין לי להכריע", למה נושא לו פנים לאביו, כי תורת אמת היא ואין מחניפין לשום אדם, וזה שכתוב לא סותר את דבריו וכו', אין רצונו לומר שלא יחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה, אלא שלא יחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה בלשון סתירה, כגון "לא כי" וכיוצא בזה, אלא צריך לחלוק לו כבוד בדבורו (רע"א * בער שבע)[19], הבן עם האב יכולים להקשות ולתרץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו (פ"ת)[20].

(ה) נראין דברי אבא - שנראה כמכריע דברי אביו, אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב. והא דמצינו בטור שחולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור ואם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רוצה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה (ט"ז).

(ו) ולא יקראנו בשמו – עי' רמ"א (סי' רמב סט"ו) [שמתיר לקראתו בשמו כאשר מוסיף מורי ורבי] והי"ה באב (ב"מ)[21], אם אחרים שואלים ממנו "בן מי אתה", מותר לומר להם "בן ר' פלוני אני", כל שהוצרך להזכירו שאין יודעים אותו, שרי, כל שהוא דרך כבוד[22] (פ"ת).

Commented [O2]: ה ערה??

הכבוד אלא ישא ויתן עמו עד שיודה זל"ז וגם אם הבן נשאר בדעתו שאינו כן יחזיק זו בלבו ולא יאמר לו מפורש אין נ"ל כדבריך (ערה"ש אות יב).

[12] כ"י מכח רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ו.

[13] עי' רמ"א רמב ס"ג לגבי כבוד רבו

[14] שמראה שדעתו מכרעת יותר מדעת אביו, אלא אם יש לו תשובה לדברי החולק, ישיב לו. ודוקא בפניו. אבל שלא בפניו מותר (חיי אדם כלל סז ס"ח).

[15] רמב"ם ממרים פ"ו ה"ג.

[16] כסף משנה ת"ת פ"ה ה"ה, פ"ו הלכות ממרים ה"?. לולי רמב"ם.

[17] רמב"ם ממרים פ"ו ה"ג.

[18] עי' לעיל הערה 13.

[19] וכן בדרך לשון הכרעה אסור (שבט הלוי ח"ב סי' קיא).

[20] עי' לקמן הערה 113.

[21] עי' רע"א שהקשה על זה ונשאר בצ"ע, וצ"ע איך לכתוב את זה.

[22] לא נמצא שצריך לומר "אבא מרי" אלא כשאומר דבר הלכה משמו ברבים, וכאשר זה לא דבר הלכה ברבים מותר לומר "אבא פלוני" (ערוה"ש טו), וי"א דלדינא ראוי להחמיר דאין חלוק בין ברבים לשלא ברבים, אלא רק ברב שיש צורך כדי שידעו מי הוא, מותר להזכיר של שם רבו עם תואר אבל אביו, אין בזה צורך, ואם יש צורך מותר לכו"ע כדלקמן סעיף ו', ועל כתיבה ליכא האיסור, אף לא בתוארים, אולי עתה בהמקומות שנוהגין בתוארים לומר ר' פלוני יהיה אסור לחתום בלא התואר, אבל צ"ע שכן הרמב"ם והבעל המאור לא הקפידו על כך, ועי' ש"ך (סי' רמב סק"), [מה שבת שבע אמרה בפניו יחי אדוני המלך דוד, וכן הקשת משלמה שאמר בתפלתו כמה פעמים דוד אבי] ועיקר דכיון שהוא תפלה לפני ה' ית' אין לחלוק כבוד לבשר ודם (אג"מ יו"ד ח"א סי' קלג).

(ז) משנה שמם - ויש חולקים וסוברים דא אשכחן בגמרא רק שלא יקרא אביו עצמו בשמו לא בחייו ולא במותו, אבל שאפילו אחרים ששמם כשם אביו שאין לקרותם בשמם זה לא מצינו בשום מקום (רע"א * באר שבע).

(ח) אם הוא שם פלאי כו' - משמע דברישא לענין לקרותו בשמו אסור שלא בפניו אפילו באינו פלאי, ועיין מש"כ לקמן (סי' רמב סט"ו סק"?) (ט"ז)[23].

(ט) שלא בפניו - בפניו אסור בשל אחרים אפי' באינו פלאי דיסבור אביו שקורא אותו וכן מי שעומד לשם יסבור כן ואין שום חילוק בזה אם הוא פלאי או לא ודלא כרמ"א כמו שיתבאר לקמן (סי' רמב סק"?) (ט"ז), לאחרים אפילו בפניו אם אינו פלאי שרי, וכן בפלאי שלא בפניו, ובפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליזהר מפני הכבוד וע"ל (סי' רמב סט"ו) (ש"ך)[24].

(ג) [25]עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו(י) והכוהו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים[26] אותם, [27]אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך[28]:

(י) וקרעו בגדיו כו' - מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן סעיף ח' ברמ"א (ש"ך).

(ד) [29]איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו[30], מלביש ומכסה, מכנים ומוציא[31]. [32]ויתננו לו בסבר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הגה: [33]וכן להיפך, אם מטחין אביו בריחיים, וכוונתו לטובה כדי שינקל אביו מלבד קשה יותר מזה, ומלבד פיוסים על לב אביו ומלמה לו שכוונתו לטובה עד שיתלמה אביו לטחון בריחיים, נוחל עולם הבא. [34]ויזהרנו בשלו לבריח שהשתן משתן לבו[35]: @NO MB@

---

[23] אם הוא באופן שאין מקום לטעות יהיה מותר אף להרמ"א (אג"מ יו"ד ח"א סי' קלג).

[24] ואם יש לו שם שרגילים בו בני אדם יש מתירים לקראות בהם אחרים אפילו בפניו עכשיו מקילין בו, דמסתמא אביו מוחל (חיי אדם כלל סז ס"ח).

[25] קילוסין לא ע"ח???

[26] כי אמרינן דוקא משל אב הני מילי לכבדו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם וע"ל דהא דאמרינן דמשל אב דוקא היינו מדינא דאינו חייב לחסר כיסו בשבילו אבל מ"מ אם יחסר כיסו בשבילו בכלל מצות כיבוד הוא (כסף משנה ממרים פ"ו ה"ז). מיהו מותר לומר לאחרים שימנעום מליכנס כל זמן שזה לא בדרך בזיון (ערוה"ש טז). ולא יצער בפניהם ולא יכעס כנגדם (קיצור שלחן ערוך סי' קמג סק"ב).

[27] רמב"ם ממרים פ"ו ה"ז.

[28] כל המצוות דקיימא לן שבבזיון גדול פטור, דגדול כבוד הבריות שדוחה מ"ע בשב ואל תעשה (תשובות והנהגות ח"ב סי' תמד).

[29] קילוסין לא ע"ב.?

[30] עי' ריטב"א (יבמות ו ע"א): יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר פרש"י ז"ל [$] שא"ל כן לבטלה ולא לשום דבר, ואינו נכון דא"כ למה ישמע לו אפילו בדברים של רשות וכ"ש לעשות עבירה או לדחות מצוה, שאין עושה כבוד אלא בעושה דבר להנאתו כדאמר התם (קדושין ל"א ב') כבוד אב מאכילו ומשקהו מלבישו מנעילו. ועי' רמ"א לקמן סכ"ה שנישואי בנו אין דעת האב נוגע שזה לא לתועלתו. ועי' רמב"ן שם: מה שאמרו בקידושין איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו וכו' וכל דבר שיש לו הנאה בו, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום אין זה כיבוד שאמרה תורה. עי' אמרי יושר לקמן הערה 105. ועי' ספר המקנה (קידושין דף לא ע"ב): כל דבר שמצוה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זהו בכלל מורא שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו. ועי' לקמן הערה 135. ועי' שו"ת רע"א ח"א סי' סח הוב"ד לקמן הערה 37 דעיקר כרש"י, ואפילו אין לאב שום הנאה ממנו יש מצות כיבוד או"א.

ועי' לקמן הערה בענין קדימת ת"ח בכל מיני דברים, וצ"ע למה לא מובא לענין או"א.

[31] הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה בדיבור. והיינו שיכבד במחשבה ואין לו מר שבלבו ובעיניו הם נבזים נמאס (חיי"א כלל סז אות ג). כיבוד הוא ענייני מעשים בפועל כמו להאכילו וכו' והמורא הוא יראת המעלה דמורא הוא בלב (ערה"ש ס"ח).

[32] שם ע"ח.

[33] קילוסין לא ע"ח וע"כ, ילוסלמי קילוסין פ"ח ה"ז.

[34] קילוסין לא ע"כ.

[35] Commented [YL3]: רבה קרא אביי על שם אביו "נחמני" (פ"ת * רש"י) - אז מה??

(ה) [36]זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם[37], אם יש לו. ואם [38]אין לאב ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול(יא)[39]. [40]ואם אין לבן, אינו חייב לחזר(יב) על הפתחים להאכיל את אביו[41]. הגה: [42]וי"מ(יג) דמינו חייב ליתן לו רק מה שמיחייב ליתן לצדקה. [43]ומ"מ מס ילו

---

[35] אביו זקן וצריך עזרה, מחוייב הבן להכניסו לביתו, ואפילו אם אביו יגור עמו יהא לו צער גדול, שיזדקק לטפל בו כל הזמן וע"כ יצטרך להינזר מלשמח אשתו ובניו, כיון שיבלה כל הזמן עם אביו, הרי אם אביו יגור עמו בבית הלוא יהיו לפניו מאות פעמים מ"ע, וחייב להסביר לאשתו את גודל הזכות שתהא לו בזה ובבא, ושכרה גדול במה שעוזרת לחמיה, מיהו אם מוכרח לשלוח אותו למושב זקנים שיטפלו בו יפה, נראה דחייב לשלם מחשבונו כשאין לאב, ואינו יכול לנכות מדמי הצדקה שלו, דהא דקי"ל כיבוד אב משל אב היינו דוקא בדבר שאינו חיוב על גופו, אבל אם חייב לעשות בגופו ומשלם רק בכדי ליפטר מלעשות בגופו צריך משלו, שאינו משלם עבור אביו אלא עבור עצמו ליפטר מחובו, וע"כ חייב מדינא בשכר כיון שאינו בשביל אביו אלא כדי לפטור גופו, אא"כ יש לאביו כסף שאז מעיקר הדין לא חל חיוב על גופו, כיון שיש לאב אפשרות להיות מכספו במושב זקנים נראה שעל אביו לשלם. מיהו גם כשיש לאב כסף, רק שהוא צר עין על כספו ואינו מוכן לשלם והוא זקוק באמת לאשפוז, נראה שהבן ישלם מכספו עבור אביו ואח"כ יוכל לנכות חלק זה בחלוקת הירושה עם שאר יורשים, ונכון שימסור מודעה תחלה בפני ב' שאינו נותן במתנה אלא הוא בגדר חוב על אביו ואח"כ ינכה (תשובות והנהגות ח"ב סי' תמד).

עי' אה"ע סי' עד ס"ט-י: האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך, אחיך ואחיותך, שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם כשאירע להם דבר, ותלך לבית אביה פעם אחת בחדש, ובכל רגל, ולא יכנסו הם לה, אלא אם אירע לה דבר, כגון חולי או לידה:

וכן היא שאמרה: אין רצוני שיבואו לבית אביך ואמך, אחיך ואחיותך, ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד, מפני שמריעין לי ומצירין לי, שומעין לה. הגה: ודוקא שנראה בבית דין שיש ממש בדבריה, שהם מרעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה, אבל בלאו הכי, אין שומעין לה, דהא המדור אינה שלה רק של בעלה. ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים, ותדור עמהן עד שיתברר על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה:

ביאור: אביך ואמך – במקורם של דברים לא נזכר כי אם אמו ואחותו והיינו משום דסובר דמן הסתם נאמנת שמריעין לה וזה דוקא באמו ואחותו שהן מן הנשים השונאות אותה (כדלעיל סי' יז ס"ד) אבל השו"ע אזל בשטה הסוברת כדברי הרמ"א דדוקא שנראה לב"ד שיש ממש בדבריה ולהכי אפי' אביו ואחיו, ועיקר כמקורם של דברים (פ"ת).

דבר שאינו שום כיבוד לגופו של אב אלא שרוצה שיתן בנו הגדול שטר חליצה לאחיו הקטן כדי להעשירו, שע"י זה יפריזו לו נדוניא. אין זה כלל וכלל בכלל כיבוד אב ואם או מורא, ודומה לרמ"א לקמן סכ"ה (מהר"ם מלובלין סי' קלו).

[36] קילוסין לכ ע"ש.

[37] עי' בית מאיר לעיל סי' רלט סק". בעצמותו חל עליו חיוב דכיבוד אב אלא דהתורה לא חייבתו בחסרון כיס, ומכל מקום אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצוה ועושה, דהמצוה בעצמותו מקיים כדינא אלא דאינו חושש לחסרון כיסו וכנותן המעות במתנה לאביו וממילא מקיים המצוה כדינא (שו"ת הגרע"א ח"א סי' סח {הובא ארבע פעמים$}). עי' רע"א לעיל 11. מיהו אם צריך לבקר אצל אביו, ורוצה שאביו ישלם על הכרטיס טיסה, אין הבן חייב לשלם אלא שילך ברגל (תשובות והנהגות ח"ב סי' תמד). אבל זה רק נוגע לחסרון כיס ולא מניעת רווח (מים עמוקים ח"ב סי' קא).

[38] למב"ס ממריס פ"ו ה"ג, ולמ"ש שם פ"מ סי' נ.

[39] אין איסור לתת כל צדקה שלו להוריו, וגם יש חיוב, ואינו רשאי לתת מעשרו לשום עני עד שיהיה לאבותיו כל צרכם (חת"ס ח"ב סי' רכט), ועי' לקמן הערה .

[40] למ"ש שם, כ"ן יג ע"כ, כ"ש פאה פ"מ מ"ש ל"ה ירושלמי, הגהות מיימוניות ממריס פ"ו אות ל'.

[41] י"א דוקא כשאין לו כלל, אין צריך לחזור על הפתחים ליתן לאביו. אבל כל מה שיש לו, צריך ליתן לאביו אף על פי שיצטרך לחזור על הפתחים. ולכולי עלמא חייב לכבדו ולשרתו בדבר שאין גורם ממון משלו אם יש לבן פרנסת אותו יום אף על פי שעל ידי זה בטל ממלאכתו ויצטרך למחר לחזור על הפתחים. אבל אם אין לו לבן פרנסת אותו יום, לא מחויב לבטל מלאכתו ולחזור על הפתחים, או להתענות אותו יום, ואין צריך אפילו לכבדו בגופו (חיי אדם ח"א כלל סז סי"ב), כתב בב"י (סעיף ה) דאם אין לבן אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו אבל חייב לכבדו בגופו אף על פי שע"י כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים ודווקא דאית לבן מזונות לאתזוני ההוא יומא אבל אי לית ליה לא מחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים, ע"כ. היינו דדבר שהוא עצם הכיבוד מחוייב בטירחא דגופו אף שע"י כך יתבטל ממלאכתו, כגון לרוחצו לסוכו להלבישו וכיוצא בזה, שהאב צריך לו לשימוש גופו אבל החזירה על הפתחים אינו מעצם הכיבוד אלא הכנה למזונותיו ואינו מצווה בזה כשאין ידו משגת, ואף גם בשימוש גופו אינו אלא כשיש לו מזונות ליום זה אף שע"י כך יצטרך מחר לחזור על הפתחים אבל כשאין לו מזונות גם ליום זה אין

מקנת, תדע מלרה למי שמפרנס מדיו ממעות לקה שלו[44]. [45]ואם יש לו בניס רביס[46], מחשביס לפי ממון שלהס, ואס מקלתן עשיריס ומקלתן ענייס, מחויביס העשיריס לבד[47]. אבל חייב לכבדו בגופו, אף על פי שמתוך כך בטל ממלאכתו(יד) ויצטרך לחזר על הפתחים. [48]ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל(טו) ממלאכתו ולחזור על הפתחים:

(יא) כפי מה שהוא יכול - פי' בתורת צדקה לפי עשרו, כופין בצדקה[49] אף על גב דמתן שכרה בצדה, שנאמר "לא תקפץ ידך" (ט"ז), פי' שיש בזה מצות לא תעשה (עי' לקמן סי' רמח ס"ק?) (ש"ך), כמו שחייב הבן לזון את אביו חייב לפרוע עליו את המס המוטל על הראש[50] (פ"ת).

(יב) אינו חייב לחזור כו' - והוא הדין דאין צריך לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזור על הפתחים (ש"ך).

(יג) וי"א כו' – וקשה למה הרמ"א הביאו בשם י"א (ט"ז), הרמ"א הביאו בלשון י"א דלשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע הכי דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אף על גב שבכה"ג לא מחויב לוותר וליתן מדין צדקה (ש"ך).

(יד) בטל ממלאכתו - הנשבע למכור ביתו היכן שאביו דר לפלוני, שבועה זו נגד רצון אביו וכבודו שהוא מצטער בצאתו מן הבית וחפץ לדור בו ולקנותו והוי מדי בכבוד האב שייך ביה דבכה"ג הויא השבועה לבטל כבוד אביו, אין אומרין לגבי שבועה ג"כ שאם נשבע

עליו חובה כלל, ומיהו אם יש לו לסעודתו לחם ובשר לא יאכל בשר ויקנה לחם גם בעד אביו וכן כל כיוצא בזה [באמו נ"ל דבשום אופן לא יניחה שתחזור על הפתחים דזילותא דאשה גדולה מאד כדכתיב כל כבודה וגו'] (ערה"ש אות כב). החוזר על הפתחים עבור פרנסתו אינו מחויב להוסיף עבור אביו (אמרי יושר ח"ב סי' קפ).

[42] רי"ף סס יג ע"כ, רמ"ס פ"ו סי' נ, ר"ן קילקוין יג ע"ו ד"ה לא.

[43] מרליכ ב"כ תרנז–תרנח, ב"מ רמב.

[44] שמבזה אביו בזה [עי' לקמן סי' רמא ס"ו שכן כופין על זה לפי המחבר, וצ"ע אם מכאן שרמ"א חולק] (חיי אדם ח"א כלל סז סי"ב), עי' לקמן הערה . עי' ש"ך רנא סק". לא אמרינן תבא מארה למי שמאכיל את אביו מעשר אלא במעשר דאורייתא, אבל מעשר כספים דרבנן מותר להאכיל לאביו ולאמו, ותבא עליו ברכה עד בלי די (שיירי כנה"ג הגב"י אות כג), אבל מדברי החת"ס (ח"ב סי' רלא): רואים שגם במעשר כספים יש מארה, וכן פשטות דברי הרמ"א.

[45] תשובות מיימוניס שופטיס מותטו, מהר"ס מרוטנבג לפוס פרלוג סי' תקמת.

[46] אלמנה שהיא בבית אחד מן האחים זה יותר מט"ו שנים ואוכלת ושותה עמו כטוב בעיניו ויש להאלמנה הנ"ל רכוש, ולבסוף מבקש ליקח דמי מזונות ממה שיש לה ואמו או אחיו אומרים שמה שפירנסה היה בדרך מצוה לקיים כיבוד אב ואם או בדרך צדקה. הנה אם אין לה רשות ואחד מן הבנים לקחה לביתו וזנה ופירנסה, ודאי לשם מצוה וחסד היה, וכיבוד אב ואם לפנים משורת הדין עשה, לכן אפילו נפל לאמו ירושה אח"כ או התעסקה והעשירה אין לזה לתבוע ממנה או מיורשיה דבר, כי עניה היתה באותו שעה ונתכוון למתנת חנם. אבל אם יש לאם, דאין מוטל על בניה לפרנס האם משלהם ואם הלכה לבית אחד מהם וניזונית על שלחנו כמה שנים אף שלא גילה דעתו שתתן שכר צריכה לשלם בזמן תביעתו (עי' רמ"א סי' רמו סי"ז) ואפילו תאמר האם שאינה רוצת להתפרנס משלה ה"ל כעני דעלמא (י"ד סי' רנ"ג) יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו. וכל זה אם הבן רוצה להיפרע מן האם בחיי' וכ"ש אם מתה אף שהנכסים בחזקת כל היורשים מ"מ זה שכבר זנה סתם מסתמא בדרך הלואה עשה כמ"ד נותנים לזה שאינו רוצה להתפרנס בדרך הלואה ונפרעין ממנו לאחר מותו אבל אם בעת שבאתה אליו ידע כי דעתה רק לפי שעה ואחר שנה או שתים תצא ממנו ליזון משלה דדמי ממש למפרנס יתום שא"צ לשלם אפי' אחר מותה. ואם זה הבן אין רצונו לעשות לפנים משורת הדין ולזון אמו משלו היה לו להגיד לאמו ושלא לחשוש לצערה (חוות יאיר קלד).

[47] אם יש להורים והם קמצנים, אינו מחוייב ליתן להם, ואם נתן מותר אחר כך לתבעם לדין (ערה"ש סי"ח), ומש"כ כאן הרמ"א שזה מוטל על העשירים, היינו אין העניים חייבים להשתתף בכלל, ואפילו הטרחא מוטל על העשירים והעני שיעסוק בפרנסתו (ערה"ש סכ"א), אם אין לאב וגם אין לו בנים שיזונו אותו וחתנו הוא עשיר כופין אותו לזונו במעות צדקה שלו שהרי לא גרע מקרובו ועוד שהרי חייב בכבוד חמיו (ערה"ש סל"ח).

[48] כ' יכוסס נתיב מ' ח,ל.

[49] ואסור ליתן צדקה לעני אחר, דאביו קודם לכל אדם (חיי אדם ח"א כלל סז סי"ב).

[50] עי' רדב"ז לעיל הערה {לבדוק אם זה הובא בפ"ת}

בדבר שהוא נגד כבוד אביו, שכבוד אביו דחוי אצל קיום השבועה ואין דוחין אסור השבועה מפני כבוד אב ואם, מפני דשבועה שונה, דלא חלה אלא בדבר רשות (רע"א * ראנ"ח).

(טו)לא מחייב לבטל - כמו שאינו חייב לבטל ממלאכתו כדי לנחם אבלים ולבקר חולים ולחזר על הפתחים (ט"ז).

(ו) [51]היה צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלימו(טז) חפצו בשביל אביו, אף על פי שיודע שגם כן יעשו בשבילו, לא יאמר: עשו ליי(יז) דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשבילי(יח) אבא, כדי לתלות הכבוד באביו[52]:

(טז)ויודע שישלימו כו' - וכשהוא מסופק בדבר הרשות בידו לעשות כמו שירצה (ש"ך).

(יז) לא יאמר עשו לי - כל זה דווקא כשאומר עשו לי דבר פלוני בשבילי בזה יש לתלות הכבוד באביו, אבל אם אינו אומר שיעשה בשבילי אלא מבקש סתם אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא (פ"ת * נח"צ)[53].

(יח)אלא יאמר עשו בשביל כו' - אבל אם יודע שלא ישלמו לו חפצו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו (ט"ז, ש"ך) כיון שלא יעשו בשבילו וחוץ מזה בכל גווני יבקש בשביל אביו (ט"ז), אפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אף על פי שתלה באביו (ש"ך).

(ז) [54]חייב לעמוד מפני אביו(יט)[55]. ואם האב תלמיד בנו, כל אחד(כ) מהם עומד מפני השני. הגה: [56]ואם הבן רוצה למחול(כא) על כבודו, למחל מדעת, הרשות בידו, להם הרב שמחל על

Commented [YL4]: נ כון?
וזה חולק על הש"ך לעיל סק"ג?

---

[51] קילוסין לא ע"ב.

[52] עי' פ"ת סי' ריד סק" שאין הבן חייב לנהוג בהנהגות אביו.
זו היא המדה טובה ומעולה שבכל המדות כאשר תשמע איש או אשה מדבר עליך או כנגדך דבר שלא כהוגן הנח אצבעותיך באזניך וכו' ואפי' ידבר על אביך או על אמך דבר שאינו הגון לא תשוב שלא כהוגן אלא אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו אין אתה אומר אמת ולא תשיב עוד דבר לא גדול ולא קטן (ספר חסידים סי' עב).
ועי' יש"ש (ב"ק פ"ח סי' נ): [בענין מי שביזה אמו] אסור לבן למחול על כבוד אבותיו, ולהעביר על מדותיו. אם לא במילתא דיליה, ולא במילתא דאבוה ואמיה.
עי' לקמן (סי' שלד סט"ז): תלמיד יכול לנדות למי שביזה בפניו רבו או אביו, ומכל מקום כיון שלא נידהו הרב וגם לא נידוהו בית דין, אינו מנודה לרב:
ביאור הדעה: דוקא ת"ח יכול לנדות למבזה אביו בפניו ולא עם הארץ, ואף אם אינו יכול לנדות למבזה אביו בפניו אלא אם הוא ת"ח, מ"מ דין הוא שלא ידבר עמו, ומכ"ש שלא לבקרו. ואם עבר הבן וכיבד למבזה אביו וביקרו ביום עצמו שביזה אביו אף שעשה שלא כדת וכשורה, אינו חייב נדוי (ברכ"י).

[53] עי' לקמן הערה 30.

[54] קילוסין לג ע"ב.

[55] חייב לעמוד מפני אביו ואמו כמלא קומתו. ונראה לי דדינו כרבו מובהק (עי' לקמן סי' רמב ס"?), דהיינו משיראם מרחוק מלא עיניו עד שיתכסו ממנו או עד שישבו. ואינו חייב לעמוד אלא שחרית וערבית (עי' שם סט"ז), אם לא בפני אחרים שאינן יודעים שכבר עמד בפניהם. ויש אומרים דאפילו מאה פעמים ביום, חייב. ואם הם בעלייה והבן למטה בקרקע, אין צריך לעמוד לפניהם כיון שהם ברשות בפני עצמם (חיי אדם כלל סז ס"ז וערה"ש סכ"ד), אם דרים בבית אחד או בחצר אחד לא שייך קימה מפניו רק בבואו מבהמ"ד וכדומה (ערה"ש סכ"ד).
עי' לקמן סי' רמד ס"ח, ועי' רע"א סי' רמב סק", עי' פ"ת סי' רמד סק", ועי' לקמן סי' רמב סי"ח.
מצות כיבוד ראוי ונכון שהיא ניכר היטב שעושה לשם מצוה וכו' בן הקם מפני אביו והוא צריך ללכת לאחר קומו, יחזור ויושב ואח"כ יקום וילך כדי שיהא ניכר שקם מפני כבודו דאל"כ נראה כמו שקם לילך וה"ה לרבו יעשה כן (ערה"ש סל"ג).
עי' תשובות והנהגות (ח"ג סי' רעו): יש לתמוה שהיום אין נוהגין לקום מפני אביו ואמו, הנה שורש הטעם שלא נהגו, היינו מפני שההורים מוחלים על הקימה, ואף שגם במחל עדיין יש מצוה, נראה שיש לחלק בין מוחל מחמת שאינו צריך שבנו יקום או מחמת שאינו רוצה שיקום, והיום נהגו למחול דהקימה לא נראית ככיבוד כל כך אלא כעול ואין ההורים רוצים בקימה כזו, ואדרבה המצות כיבוד אב היא לא לקום, אמנם אחר שמחלו מסופקני דאולי יש קיום המצוה גם בהידור, דהיינו בקימה כל דהו.
עי' תשובות והנהגות (ח"ה סי' רעד): לענין ת"ח שאף אם מחל על כבודו, מ"מ לא מהני אלא לפוטרו מלקום מלוא קומתו, אבל צריך לכבדו בהידור, דהיינו לקום מעט ממקומו, וזהו דוקא

כבודו כבודו מחול. [57]ודוקא בצנעא, לו לחילו בפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעים שהוא אביו, אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו, איכא למיחש לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני האב, ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד בכבודו לפני חבירו. [58]וכן עשה מוהר"ם עם אביו(כב):

(יט)לעמוד מפני אביו - אף אם אביו סומא (רע"א), בחכם ורבו שאינו מובהק פטור הסומא מלעמוד מפניו כשיודע שהם לפניו, אבל באביו ואמו ורבו מובהק גם סומא חייב (פ"ת).

(כ) כל אחד כו' – וי"א שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו, וכן עיקר (ש"ך).

(כא) ואם הבן רוצה למחול – מדברי הרמ"א רואים אינו מחויב לשמש את אביו ואת אמו אם אינו רוצה למחול אם הבן גדול בתורה, והמחבר חולק דחייב בשמושו מדאורייתא (רע"א * הפלאה).

(כב) מוהר"ם עם אביו - שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו (ט"ז)[59].

(ח) [60]עד היכן כיבוד אב ואם[61], אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעום כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: [62]ויש לומרים דאם רוצה לזכות מעות של בן ליס ליכול למוענו, דהא אינו חייב(כג) לכבדו רק משל אב, אבל לא משל בן. [63]ואין חילוק בין לכבדו או לצערו[64]. [65]ודוקא קודם שזכין, דאפשר דממנע ולא עביד, אבל אם כבר זכהו, אסור למכלומיה אבל יוכל לתבעו לדינא. [66]ודוקא אם רוצה לזכות כיסו ליס, דאיכא בזה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא(כד), אסור בכל ענין[67].

לענין ת"ח, דהנה חיוב כיבוד לת"ח יש בזה שני ענינים, ראשית לכבד לת"ח, ועוד משום כבוד התורה גופא, שע"י שמכבד ללומדיה ה"ה מכבד בכך את התורה עצמה, ולכן לגבי ת"ח אמרינן דאף אם הת"ח מחל על כבודו לגמרי, ומהני מחילתו דתו ליכא חיוב לכבדו, מ"מ צריך להדר, וה"ט דעדיין מצד כבוד התורה גופא צריך לכבד לת"ח להדר לפניו, אבל לענין קימה לאו"א ולזקן דבדידהו כל ענין המצוה הוא לכבד לאו"א או לזקן, בזה י"ל דאם אינהו גופייהו מוחלים על כבודם לגמרי תו אינו חייב לכבדם כלל אפי' בהידור.

עי' לקמן סי' רמד סי"א לעמוד כשהוא עוסק בתורה. ואין פטור לא לקום באמצע תפילה או בבית הכנסת (ברכי יוסף רמד סק"א).

[56] ל"מ.

[57] סי' רמב סל"ב.

[58] לח"ם יקדושין פ"ח סי' נז.

[59] הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא בצינעא או אפילו בפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעים שהוא אביו אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו יש לחשוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני האב ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד בכבודו לפני חבירו ומפני שפסק מהר"ם דהוה ספק תורה אם יקומו זה מפני זה אם לאו לכן רצה להרחיק מאביו וצ"ע דיש עצה לזה דכיון שיכול למחול א"כ למה התרחק מאביו וצ"ל דהעניין דלדור במקום בנו המהר"ם לא רצה אביו, וא"כ ממילא אינו דש בעירו ויש לחוש לבזיון התורה ולכן הרחיק א"ע ממנו (ערה"ש סכ"ו). אם הבן מופלג מאד בחכמה וביראת שמים ואינו כבודו לקרוע על לבו על אביו ועל אמו אינו קורע דכבוד תורתו עדיף [וה"ה לקום לפניו] (ריטב"א ב"מ לג ע"א).

ועי' רדב"ז ח"ה סי' קכה, דאפשר דהמהר"ם לא הלך לאביו, שלא יקום אביו מפניו ויש בזה זלזול בכבוד אביו, אבל אין המהר"ם למעשה ויש לכל א' ללכת להקביל פני אביו ולעמוד לפניו אפילו גדול כמשה

[60] רמב"ם ממרים פ"ו ה"ז, קידושין לב ע"ח.

[61] דברות משה קידושין נ הערה יז.

[62] טור.

[63] תרומת הדשן מ.

[64] עי' לקמן סק"(מ).

[65] טור.

[66] כ"ן קידושין יג ע"ח ד"ה לא.

[67] אפילו אם הרווח ברור ועומד מוכן עכ"ז אינו בכלל הפסד (מהרש"ם ח"ג סי' קיג).

[68]בן שיש לו דין(כה) עם אביו, והאב הוא תובע הבן, לריך הבן לילך אחר אביו אף על פי שהבן הוא נתבע ולל בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, למינו חייב לכבדו משל בן, כמו שנתבאר:

(כג)דהא אינו חייב כו' - גם הסברא ראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך אחר כך לשלם כל הפסדו לכן אין לו להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו (ש"ך)[69].

(כד) ריוח בעלמא - והיינו ההיא מעשה דעובד כוכבים באשקלון שהפסיד ריוח בשביל כיבוד אביו (ט"ז)[70].

(כה) בן שיש לו דין כו' – עי' בחו"מ (סי' יד ס"א)[71] (ש"ך).

(ט) [72]חייב לכבדו אפילו אחר מותו[73]. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבוHRR, אם הוא תוך שנים עשר חדש, [74]ואם הוא לאחר

Commented [O5]: ב ן שיודע שאביו לא היה צדיק בכמה דברים, האם לומר את זה, או שהוא פטור משום סעיף יח, או שזה מבזה אותו

---

[68] מהרי"ק נח.

[69] אפילו במעות של אב אם יכול הבן למונעו מזה ע"י אחרים יעשה כן ולא יניחו לאבד ממון ולעבור על בל תשחית (ערה"ש סכ"ח).
עי' רע"א לעיל הערה 11.
ועי' לעיל סי' קסא ס"ו בענין ריבית שגבה אביו.

[70] פי' כל מקום שמותר לעבור על דבריו מפני כיבוד אב, ה"ה אם זה מצערו (תרומת הדשן), מעשה שהיה מפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ניערו כו' דוקא כשהאב אינו מצטער על שלא הקיצו אבל אם האב שמח ביותר אם הקיצו מצוה להקיצו ומקיצו ללכת לבהכ"נ או לדבר מצוה (באר היטב).

[71] התובע צריך לילך אחר הנתבע, אם הוא בעיר אחרת, אף ע"פ שבעיר התובע הבית דין יותר גדול וכו', אב שיש לו תביעה על בנו, צריך לילך הבן, אף על פי שהוא הנתבע, אחר אביו, כמו שנתבאר (ביו"ד סי' ר"מ).
מאיר המשפט: אב שיש לו תביעה כו' - ה"ה הרב עם תלמידו, והיינו ברבו מובהק עיין יו"ד (סי' רמב ס"ל). אבל באיש ואשתו י"א דצריכה האשה לילך אל מקום האיש, שאף היא חייבת בכבוד בעלה, וגם טלטולא דגברא קשה כו', ועיקר לא כדבריו (פ"ת).
ביאור המשפט: אב או אם שיש להם תביעה על בנם, מחוייב הבן לילך לעירם אף על פי שהוא הנתבע, וכן בת וכן תלמיד מובהק לרבו. אבל שארי אנשים, אף על פי שהנתבע חייב בכבודם כגון שתובעו אחיו הגדול או חמיו וחמותו או בעל שתובע לאשתו או ת"ח שתובע לעם הארץ או שתובעו אבי אביו או אבי אמו, אין לכולם דין זה, דאין זה רק בכיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד המקום וכן מורא רבך כמורא שמים, אבל לא בכל שחייב בכבוד התובע, דאין סברא שנטריחו להנתבע שלא בדין מפני כבודו של זה (ערה"ש אות ד), ויש חולקים (מבי"ט ח"ב סי' לג).
בן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע צריך הבן לילך אחר אביו אעפ"י שהבן הוא הנתבע וכו'.
עיין בתשובת אמרי יושר ח"א סי' ל"ח שאם אומר הבן שאין ברצונו רק לדון בעירו כדין תובע הולך אחר הנתבע שיתכן שאין יכולים לדונו כמסרב, דאולי הא דבן הולך אחר האב הוא מצד מצות כבוד או"א אבל אין בי"ד כופין ע"ז דאין כופין על מ"ע שמתן שכרה בצדה כלעיל. ובעניותי יש לעיין בזה דכיון דמכח זה אנו קובעים דאין האב מחויב ללכת אחרי הבן, א"כ מקום הדין הוא מקום האב וכופין ע"ז ככל מסרב, ואינו דומה לאין כופין על מצות כאו"א דעלמא (שבט הלוי ח"ב סי' קיא).

[72] קילוסין לט ע"ב.

[73] המצוואה לבניו ליתן ממון ירושתם לפלוני יש ספק אם צריכים לקיים מדין כיבוד אבד והברירה ביד הבן לעשות כפי שירצה (שו"ת רע"א ח"א סי' סח). ועי' לקמן סק"(לד).
ועי' לעיל הערה .
עי' זהר ח"ג (ח"ג קטו ע"ב): פתח ואמר (מלאכי א ו) בן יכבד אב ועבד אדניו בן יכבד אב כד"א (שמות כ יב) כבד את אביך ואת אמך ואוקמוה במיכלא ומשתייא ובכלא האי בחייוי דאתחייב ביה בתר דמית אי תימא הא פטור מניה הוא לאו הכי דאע"ג דמית אתחייב ביקריה יתיר דכתיב כבד את אביך דאי ההוא ברא אזיל בארח תקלא ודאי מבזה לאבוי הוא ודאי עביד ליה קלנא ואי ההוא ברא אזיל בארח מישר ותקין עובדוי ודאי דא אוקיר לאבוי אוקיר ליה בהאי עלמא גבי בני נשא אוקיר ליה בההוא עלמא גבי קב"ה וקב"ה חייס עליה ואותיב ליה בכורסייא דיקריה ודאי:
בן יכבד אב (מלאכי א ו) כגון ר' אלעזר דאיהו אוקיר ליה לאבוי בהאי עלמא ובההוא עלמא השתא אסגי שבחא דר"ש בתרין עלמין בהאי עלמא ובההוא עלמא יתיר מחייוי [דזכה לבנין קדישין ולגזעין קדישין] זכאין אינון צדיקייא דזכאן לבנין קדישין לגזעין קדישין עלייהו אתקרי (ישעיה סא ט) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך יי' אמן:

שנים עשר חדש, אומר: זכרונו לברכה(כו). הגה: [75]ומיון חילוק(כז) בין מס למצ בכל זה. [76]ויש לומיס למס כותב תוך שניס עשר חודש בכל ומזכיר מביו, ח"ל לכתוב הריני כפרת משכבו(כח) אלא זכרונו לברכה(כט), להא כתיבתו מתקיימת למחר שניס עשר חודש, [77]ויש מחמירים לפילו בכתיבה, וכן נוהגין:

תרגום: פתח ואמר "בן יכבד אב ועבד אדניו", בן יכבד אב, כמו שנאמר "כבד את אביך ואת אמך", ופרשוה במאכל ובמשתה, ובכל זה בחייו שהתחייב בו אחר שמת. אם תאמר הרי הוא פטור ממנו, לא כך שאף על גב שמת התחייב בכבודו יותר, שנאמר כבד את אביך, שאם אותו הבן הולך בדרך מקולקלת, ודאי שהוא מבזה את אביו, ודאי שעושה לו קלון. ואם אותו הבן הולך בדרך ישרה ומתקן את מעשיו, ודאי שזה מכבד את אביו, מכבד אותו באותו העולם אצל בני אדם, מכבד אותו באותו העולם אצל הקדוש ברוך הוא. והקדוש ברוך הוא חס עליו ומושיב אותו בכסא כבודו ודאי.
"בן יכבד אב", כמו רבי אלעזר שמכבד את אביו בעולם הזה ובאותו העולם, עכשיו מתרבה שבחו של רבי שמעון בשני עולמות, בעולם הזה ובאותו העולם, יותר אשר בחייו, שזכה לבנים קדושים ולגזעים קדושים, אשרי הצדיקים שזוכים לבנים קדושים לגזעים קדושים, עליהם נקרא שכל ראיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' אמן.
בן שאינו רוצה להתאבל על אביו ולא לעבור לפני התיבה ולומר קדיש. אם הוי זה רק בגדר מצות כיבוד אין מחויבים ב"ד לכופו אבל אם הואי כמבזה את אביו דכיון שמשנה ברבים מכפי המנהג הוי בזיון אביו וכופין אותו. אין זה בזיון דאדרבא אם היו יודעים שהוא צדיק גמור לא הוצרכו כלל להקדישים לעילוי נשמתו. אלא זה רק כיבוד אב, ואם יש לו הפסד ע"ז פטור. אמנם אין העיקר להיות ש"ץ ולומר קדיש אלא העיקר הוא להרבות בתורה ומע"ט ולהזהר מדברים האסורים. אבל ח"ו איש שמעיז לשנות ממנהג ישראל ואינו אומר קדיש אחר מות אביו, אות הוא כי נפשו לא ישרה בו. אבל אם אינו נוהג אבילות כדין. זה אין שייך לכבוד האב. רק הוא רשע ועובר על תקנת חז"ל (דברי מלכיאל ח"ד סי' צו), עי' פ"ת (סי' שעו ס"ד): כל מי שאומר קדיש כשמגיע לחבירו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחבירו, דמ"מ עולה לנשמת מי ששייך לו.
עי' לקמן סי' שמד ס"י: מי שצוה שלא יספדוהו, שומעין לו. (אבל אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלשים, אין שומעין לו):
מאיר הדעה: שומעין לו - גדול הדור שמת וצוה שלא להספידו המיקל שלא לשמוע לחכם הלז לא הפסיד, וכן עשה הנודע ביהודה בהספד הפני יהושע שאמר שלא להספידו. שני ת"ח בעיר אחת שהיו שונאים זה את זה ומת אחד מהם אסור למעט הספד מפני כבוד ת"ח שני ע"ש. וי"א מי שצוה שבנו לא יאמר קדיש עליו שומעין לו (פ"ת).
אבל אם צוה - וי"א דה"ה לענין אבילות שבעה וקריעה שומעין לו אחרי שהוא ג"כ לכבוד המתים דמה"ט המאבד עצמו לדעת אין מתאבלין עליו שלא כדברי הרמ"א וי"א שאין לסמוך עליו בזה להקל (פ"ת).
אין שומעין לו - אבל צום האב ואם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם (ש"ך).
ועי' רמ"א לקמן (סי' רמט סט"ז). ועי' או"ח סי' תרי ס"ד שיש מנהג להדליק נר בבית הכנסת ביוה"כ לע"נ ההורים. והנה לא מצאתי שום מקור להדלקת הנר לע"נ אלא רק שיהיה אור בבית הכנסת.
עניני כבוד הנזכרים בגמרא שייכים בכל מקום ובכל זמן, משא"כ שאר מילי תליא במנהג המקום והזמן. ולכן כיון שלפי מנהגנו קורין לבן בשם האב היינו על שם אביו של אבי הבן הרי זה בכלל מצות כבוד אב (שו"ת בצל החכמה ח"ג סי' קח אות ב), לא רק בקריאת שם אחר אביו ואמו בלבד, אלא גם בקריאת שם אחר שאר קרובים שייך כבוד אב ואם. והיינו שאם קורא לבנו שם אחר קרובי אביו הרי זה מפני כבוד אביו כי רק ע"י שמחשיב את אביו הוא קורא לבנו שם אחר זה שקרוב לו ע"י אביו. וכן בקורא שם אחר קרובי אמו שייך כבוד אם מה"ט שכתבתי. א"כ מכש"כ בקורא שם לבנו על שם אבי אביו, שגם אביו הי' חייב בכבודו, בודאי שי"ל ששייך בכך כבוד אב. וכן בקורא בנו על שם אבי אמו שייך בכך כבוד אם. ופשוט דה"ה בקורא לבתו שם על שם אם אביו שייך כבוד אב ואם קוראה אחר אם אמו שייך כבוד אם (שם אות יג). אמנם עי' ליקוטי רח"ו (בסוף שער מאמרי רז"ל): כאשר נולד האיש מזמין הקב"ה בפי אביו ואמו שם שיקראוהו בו. וזהו הטעם שרבי מאיר ור' יהושע בן קרחה הוו בדקי בשמא וכולי כי השם הזה הנקרא לאדם למטה בעולם הזה היא שמו של נשמתו הקדושה.

[74] רש"י שס ד"ה מכאן.

[75] מהרי"ל כה.

[76] שלטי גיבורים קידושין יג ע"ח אות ב.

[77] תשב"ץ ח"ח סי' קכב, מהר"ל בן חביב סי' ז.

(כו) אומר ז"ל – אי אפשר לומר זכרונו לברכה לפני י"ב חדש, שמא לא זכה עדין לעולם הבא, ויש כאן שקר (ט"ז), גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל[78] רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הריני כפרת משכבו משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש, וכן נוהגין (ש"ך).

(כז) ואין חילוק – עי' מש"כ לקמן (סק"(מ)) (ט"ז).

(כח) כפרת משכבו - פירש עלי יבוא כל דבר רע הראוי לבוא על נפשו, אבל לאחר שנים עשר חודש כבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעים בגיהנם יותר משנים עשר חודש (ט"ז)[79].

(כט) אלא זכרונו לברכה – עיקר הנוסח זכרונו לברכה לחיי עולם הבא (ט"ז).

(י) [80]מי שנטרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם[81]. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי[82]: @NO MB@

(יא) [83]ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, [84]כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי[85]: @NO MB@

(יב) [86]אמר לו אביו: השקני מים, ויש לפניו לעשות(ל) מצוה [87]עוברת[88] כגון קבורת מת או לויה[89], אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו. [90]ומסתמא התחיל במצוה

Commented [YL6]: ל א הבאתי את דברי הט"ז.

Commented [O7]: ע' או"ח סי' לח בהערה ושאלה שלי שם.

---

[78] ועי' לשון המדרש: בראשית רבה (פרשה מט פסקה א) כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מה טעמיה זכר צדיק לברכה וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מה טעמיה ושם רשעים ירקב.

[79] גם באיש זר מהני אם מקבל ע"ע יסורים לכפר על חבירו, אלא דודאי תלוי ברצון הש"י אם ירצה לגבות מן הערב דגם בדיני אדם אם רצה מזה גובה (מהרש"ם ח"ג סי' קנא).
עי' בהגר"א סקכ"ב: שבכתיבה יש לכתוב הכ"מ אפילו שיתקיים לאחר י"ב חדש.

[80] למג"ס ממכיס פ"ו ה"י, כ"ן סס ל"ה וגלסי'.

[81] עי' ב"מ לעיל סי' רלט סק".

[82] עי' ספר חסידים (סימן שמג): כתיב (תהלים קלג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. אחים גם בגימטריא בנים, ר"ל שני אחים או אב ובניו כשהם בקטטות ובכעס וכן הרב לתלמידיו אף על פי שילמדו תורה ממנו כיון שמתקוטטים יחדיו מוטב שלא יהיו יחדיו מפני שמצערו, ואל תאמר דוקא מפני שהאב מצטער והרב מצטער אלא אפי' הבן מצטער ע"י האב מוטב שיפרדו כיון שאינן יכולים לסבול יחד.

[83] קילוסין לכ ע"ס, סנהלרין פס ע"ס.

[84] למג"ס ממכיס פ"ו הי"ס.

[85] עי' לקמן סי' רמב סכ"ב.

[86] קילוסין לכ ע"ס.

[87] רס"י סס ל"ה מנכס, כ' יוסס נתיבס' ס"ל.

[88] האב שצוה לבנו שלא ידבר עם פלוני שלא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן פלוני והבן היה רוצה להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו אין לו לחוש לצוואתו שאסור לשנא לשום אדם אם לא שיראהו עובר עבירה והאב שצוהו לשנא אין לו זכות לצוות לבנו לעבור על דברי תורה (ערה"ש סל"ה).
עי' או"ח (סי' לח ס"ח): כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת ק"ש ותפלה. הגה: ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפלה, אז פטורין מק"ש ותפלה ותפילין. דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח, יעשה שתיהן, ע"כ. וצ"ע מה שונה לכתוב ספרים של לימוד.
עי' חו"מ (סי' רסו ס"ה) אמר לו אביו אל תחזיר את האבידה, הרי זה לא ישמע לו. מאיר המשפט: אמר לו אביו אל תחזיר כו' - אפילו אמר לו אביו אל תחזיר את האבידה אלא לך ועשה הצורך שעה שלי דבר פלוני, אפ"ה לא ישמע לאביו, מפני שכיבוד אב ואם הוא עשה והשבת אבידה יש בה לאו ועשה, ועוד דכתיב (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני י"י, כולכם חייבים בכבודי (סמ"ע), אם הוא כבר עסק במצות כיבוד אב באיזה דבר ואירע לו השבת אבידה, דהוא פטור מטעם כל העוסק במצוה, וכמו שמצינו לענין שומר אבידה דהוי שומר שכר מטעם דמתהני דפטור לתת ריפתא לעניים בשעה שעוסק בהשבת אבידה, ואין לומר דשאני הכא שיש ביטול עשה ולא תעשה, דהא בנתינת צדקה יש ג"כ עשה ולא תעשה (ט"ז).

תלה, יגמול, להעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו[91]. ([92]מיהו מס מין זמן המצוה עוברת, יעסוק בכבוד מזיו ומח"כ יעשה המצוה):

(ל) ויש לפניו לעשות כו' - עי' לקמן (סי' רמו סי"ח[93]) (ש"ך).

(יג) [94]תלמוד תורה גדול(לא) מכבוד אב ואם:

(לא) תלמוד תורה גדול כו' - נלמד מיעקב שנענש בשביל שלא היה מקיים כיבוד אב בהיותו בבית לבן ועל אותן י"ד שנים שלמד אצל שם ועבר לא נענש (ט"ז, ש"ך), היינו דווקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמ"ש בסעיף כ"ה) אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו, כמ"ש (סי' רמו סי"ח) (פ"ת)[95].

(יד) [96]אביו אומר לו: השקני מים, ואמו אומרת: השקני מים, מניח אמו(לב) ועוסק בכבוד אביו(לג). [97]ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שוים(לד) ולאיזה מהם שירצה יקדים(לה)[98]:

(לב) מניח אמו - שגם אמו חייבת בכבוד אביו (ש"ך), י"א דאם אמר לו אביו לעשות לו מלאכה שאין האשה מחוייבת לעשות לבעלה (עי' אה"ע סי' פ ס"ק?), ואמו ג"כ אמרה לו לעשות לה מלאכה ההיא, דשניהם שוים, וצ"ע בדבר (פ"ת)[99].

(לג)ועוסק בכבוד אביו - צוואת האֵם שהוא נגד צוואת אב וצוואת אב הוא בדבר שיש בו חסרון כיס, מאחר דיש חסרון כיס לאיזה שירצה ישמע, כיון דבעצמותן חל עליו חיוב דכבוד אב, אלא דהתורה לא חייבתו בחסרון כיס ומ"מ אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצווה ועושה, דהמצוה בעצמותו מקיים כדינו, אלא דאינו חושש לחסרון כיס. ומי שמצווה לבניו דרך צוואה ליתן מממון ירושתם לפלוני כך וכך אם צריכים לקיים הצוואה מדין כבוד ע"ש מ"ש בזה (פ"ת).

כשהולך למצוה אחרת צריך רשות אביו ואמו ואף על גב דכשצריך לפרנסתו א"צ ליטול רשות מ"מ משום מצוה צריך ליטול רשות דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואיך יעזוב מצות כיבוד ויטול מצוה אחרת (ערה"ש סל"ו).

[89] ויש לעיין בהלוויית המת אם שייך להעשות ע"י אחרים הא על כל אחד מוטל (ערה"ש סל"ה), עי' סי' שסא שאם המת עם הארץ די בעשרה, ומ"מ בראה מצוה ללוות ד' אמות כמבואר שם (שבט הלוי ח"ב סי' קיא).

[90] כ"ן קילוסין יג ע"כ ד"ה מכאן.

[91] עי' בית מאיר לעיל סי' רלט סק".

[92] כ' יהושפ נתיב מ' ח,ל טו ע"ל.

[93] עיי"ש סק", והערה .

[94] מגילה טז ע"כ.

[95] עי' שם סק", והערה . אם עי"כ יהיה הת"ת שלו רופף אח"כ, אף שאסור לבטל שום מצוה, מ"מ בכיבוד אב דיש סברא ד"אתה ואביך חייבים בכבוד המקום" אמרינן כה"ג ת"ת עדיף. אם אמר לו אביו השקיני מים ואין לאב עצה אחרת להשיג מים חייב לכבד אביו, אבל כשצריך את בנו לשמשו זמן ממושך ועי"כ יתבטל גם אח"כ מת"ת, בזה ת"ת עדיף שגדול מכיבוד אב, אם בזה יצטרך לפרוש מן התורה, שמכאן והלאה לא יוכל ללמוד כראוי. ויש ליזהר בת"ת יותר מכיבוד אב לענין ללכת למרחקים ללמוד, שבזה הוא בעול תורה ויכול להקדיש כולו לתורה, אבל כשהוא בעיר ואומר לו באמצע לימודו השקיני מים חייב. ואם אביו חולה ואין מי שישמשנו, ואין אפשרות למצוא משרת, ע"כ מוכרח לעזוב לימודו, אבל בזה יצמצם כפי הצורך לבד ולא יאבד עול תורה, שלא יתקיים בו "אם תעזבני יום יומיים אעזבך" (תשובות והנהגות ח"ג סי' עדר). אם אביו אומר לו השקיני מים בשעה שהוא עוסק בתורה מחוייב לקום מלימודו ולהפסיק לקיים מצות כיבוד או"א ואם אינו עושה כן עובר גם על מורא או"א, אבל אם אביו אינו מבקש ממנו דבר אינו מחויב להפסיק מלימודו לעשות ולעסוק בכיבוד או"א, ובזה גדול ת"ת שלא צריך מעצמו לבטל לילך לכבד, אבל אם אינו עוסק בת"ת חייב לכבד אביו אף שלולי כן לא יחסר מאביו שאחרים יעשוהו, המצוה עליו לכבד (משיב דברים יו"ד סי' קלח).

[96] קילוסין לא ע"א, כריתות כח ע"א.

[97] רי"ף, רמ"י שם ד"ה שכן.

[98] וה"ה אם מת א' מהם, ולכן אם צוואת האדם נגד צוואת האב יעשה מה שירצה, וי"א שאם מת אביו וצוה לו לעשות דבר, ורצון אמו החיה בהיפוך שישמע לאם שכיבוד בחיים עדיף מכיבוד אחר מיתה (שו"ת רע"א ח"א סי' סח).

[99] עי' נודע ביהודה לעיל הערה 73 (ח"ב אה"ע סי' מה).

(לד) מגורשת מאביו שניהם שוים – י"א הא דהברירה ביד הבן לשמוע למי שירצה דוקא במגורשת אבל באלמנה אם אביו צוה לו איזה דבר לעשות אחר מותו ואמו האלמנה מצוה לו להיפך, יניח כבוד אב ויקיים כבוד האם, דלעולם כבוד חי עדיף מכבוד המת. ואף דאמרינן מכבדו בחייו ומכבדו במותו מ"מ עיקר הכבוד הוא בחיים, ויש חולקים דאין כבוד החי יותר מן המת, ויהיה נ"מ לדינא דאפי' בהיפוך אם אביו מת וצוה לו לומר קדיש אחריו ואמו מקפדת דישמע לאמו (פ"ת)[100].

(לה) שירצה יקדים – וי"א שלא יקדים אחד לשני, ודוקא לענין כבוד הוא כן, אבל לענין לפדות מן התפיסה האם קודמו, וה"ה אם באו לשאול מזון וכסות יקדים לאמו כדלקמן (סי' רנא ס"ח) דבזה אשה קודם לאיש (פ"ת).

(טו) [101]אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה, [102]אפילו מצוה של דבריהם(לו), לא ישמע לו(לז)[103]:

(לו) מצוה של דבריהם - הא דישקה את אביו כשהמצוה יכול להעשות על ידי אחר, היינו דווקא להשקות את אביו אבל אם אמר אביו לזלזל במצוה אל ימשע לו, דאינו עושה מעשה עמך, וה"ה לענין שאביו אמר לו לא להתפייס מפלוני, אע"פ שהבן לא עובר אל "לא תשנא" שכן בלבו ידוע שרוצה להתפייס , עכ"ז לא ישמע לאב, וכן אם הבן קיבל כיבוד כסנדק והאב אמר לא לקבלו (פ"ת * כנסת יחזקאל).

(לז) לא ישמע לו - דכתיב איש אמו ואביו תיראו אני ה' כולכם חייבים בכבודי (ש"ך), עי' רמ"א לקמן (סי' שעו ס"ג) אם אביו מוחה שלא יאמר קדיש על אמו, לא ישמע לו, מפני שאביו עובר על "ואהבת לרעך כו'" וכתב עוד אכן מה שנהגו האבלים ללבוש לכבוד המת שאינו מן החיוב פשיטא שיכול למחות (פ"ת).

(טז) [104]האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפיים מיד לולי צוואת אביו, אין לו לחוש לצוואתו(לח):

(לח) אין לו לחוש לצוואתו - שאסור לשנוא לשום יהודי, אם לא שראוהו עובר עבירה, נמצא שהאב מצוה אותו לעבור על דברי תורה (ט"ז, ש"ך)[105].

---

[100] עי' נודע ביהודה אה"ע ח"ב מה הוב"ד לעיל הערה 73.

[101] ב"מ לב ע"ב יבמות ו ע"ב.

[102] ברכות יט ע"ב, רמב"ם ממרים פ"ו הי"ב.

[103] עי' לעיל רע"א סק"(יד).
אם הבן יודע שאביו ואמו מצטערים על מה שהוא מתענה לא יתענה בתענית שאינו חובה ואב שהיה חולה וצוו הרופאים שלא יאכל מאכל זה ולא ישתה משקה זו והאב מבקש מבנו ליתן לו זה אין לו ליתן לו ואפילו אומר לו לא אמחול לך אם לא תתן לי לא ישגיח בו כיון דהרופאים הזהירוהו בזה א"א ליתן לו ואם האם צותה לבנה איזה דבר ושאל האב לבנו מה אמרה לך והבן יודע לכשיגיד לו האמת יכעוס עליה לא יגיד לו מה שצותה ומותר לשנות מפני השלום (ערה"ש סמ"א).

[104] שו"ת הרמ"ע כלל טו סי' ה.

[105] עי' חו"מ סי' ערב ס"י: הפוגע בשנים אחד רובץ תחת משאו ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטעון עמו מצוה לפרוק בתחילה משום צער בעלי חיים ואחר כך טוען, במה דברים אמורים כשהיו שניהם שונאים או אוהבים, אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב, מצוה לטעון עם השונא תחילה כדי לכוף את יצרו הרע. הגה: ודוקא בשונא בעלמא דלא עביד איסורא אבל אם עביד איסורא ושונאו משום שעבר עבירה אין צריך לטעון עמו כדי לכוף יצרו דהא יפה עושה ששונאו:
מאיר המשפט: ודוקא בשונא בעלמא כו' - פירוש, שהקניטו ועשה עמו דבר שלא כהוגן משו"ה שונאו, ובזה ציוו חז"ל לכוף את יצרו כיון שהוא דבר שבינו לבינו, אבל בשונא דקרא דמיירי באיש דעביד איסורא שבינו לבין המקום, וכדמסיים וכתב בסעיף שאחר זה, בכזה מצות פריקה קודמת, וזהו שסיים הרמ"א וכתב דבכזה אין צריך לטעון עמו כדי לכוף את יצרו וו"ל להקדימו לטעינה, אלא מצות פריקה קודמת (סמ"ע), וי"א אף בשונא דעביד איסורא (ש"ך).
ביאור המשפט: עי' יו"ד סי' ש"מ ס"ה: העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע. ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה, אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו, וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים. ועי' שם בב"י משום שמאחר שעושה הרבה נחשב כפורש מדרכי ציבור. ועיי"ש רנא ס"א: מי שהוא עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו, ועיי"ש בש"ך: לשון עבריין משמע שהוא רגיל לעבור וכו', [אבל] אם עבר עבירה לתאבון פעם אחת לא יצא מכלל אחוה בזה. ועיי"ש בש"ך וט"ז שלהכעיס אפילו בפעם אחת חשיב מומר.

(יז) [106]אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה[107], לפיכך היא פטורה(לט) בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת:

(לט) לפיכך היא פטורה כו' - ואם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש (ש"ך)[108].

(יח) [109]ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: [110]וי"ח למינו(מ) מחוייב לכבד לאביו רקע, אמ"כ עקה תקופה[111]:

(מ) וי"א דאינו כו' – וי"א שבדעת הרמ"א מותר לצערו, וראיה לזה עי' לעיל ס"ח (ט"ז), וי"א דלא כדברי הט"ז, ואף על פי שאינו מחויב לכבדו אסור לצערו כדלקמן (סי' רמא ס"ד-ה) (ש"ך), עי' ט"ז, וי"א דכל שלא עשה תשובה אינו מוזהר על קלונו, וי"א שיש לחלק בין קלון דמעשה שאסורה לקלון דממילא שבזה אינו מוזהר (רע"א), ומ"מ לא נקרא אינו עושה מעשה עמך לענין שיהא פטור מלכבדו אלא אם שינה באולתו ולא בפעם א'. ועי' מ"ש לעיל (סי' רכח סק"Error! Reference source not found.) (פ"ת).

(יט) [112]אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל(מא) על כבודו, כבודו מחול[113]:

עי' מחצית השקל (או"ח סי' תרו סק"ז): אסור לבן למחול על כבוד אבותיו, ואין כח לבן למחול כבוד אבותיו.

עי' שו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קסה), שהקשה מכאן דמחויב לשמוע בקולו אף שאין בזה הנאה לאב, ע"כ. וצ"ע בזה, שכן יש בזה זלזול אביו שהוא חבר של שונאו, עי' לעיל הערה 30.

[106] קילוסין כט ע"ל, ל ע"ב.

[107] עי' ב"מ לעיל סי' רלט סק".

[108] פי' האשה פטורה אם הבעל מוחה (חיי אדם כלל סז סי"ז), אשה שהיא אבלה בתוך י"ב חדש על אביה והבעל רוצה בדוקא שתלך עמו לאיזה משתה שעשו לאיזה צורך לטובת ביהכ"נ משום שבעצמו אינו יכול ללכת לשם משום שאינו כדרך כבודו ובאם לא תלך אמר שלא יהיה שלום בבית. לצורך גדול כזה שלא תופר השלום שביניהם רשאה ללכת עמו, דהעיקר שדין י"ב חדש על אב ואם שהוא יותר משאר קרובים שחייבים להתאבל עליהם אינו מצד הקורבה היתירה, אלא הוא מדין כבוד אב ואם שהבן והבת מחוייבין במצות כבוד לכבד אביו ואמו, ומכיון שהוא מדין כבוד הא אשה אינה מחוייבת אם הוא נגד צורך הבעל, ואף שאין בזה צורך ממש להבעל אלא שרוצה שתעשה עבורו איזה דבר אף שאינו דבר נחוץ שאשה כשרה עכ"פ צריכה לעשות רצונו (עי' נדרים סו ע"ב), פוטרה מכבוד אב, אף שאינה משועבדת ממש לזה וכן משמע מש"ך (סקי"ט) דכתב "דאם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש", דאם הפטור שלה הוא דוקא בזמן שעושה לבעלה דברים שמשועבדת לעשות לו, היה הש"ך צריך לומר בלשון ד"אם בעלה מחל שעבודו, משעה זו חייבת" ולא בלשון "אם אין מקפיד", ולכן משמע קצת דפטורה בכל קפידת הבעל שתעשה לו, ואף שאינה מחוייבת מדיני שעבודיה, מאחר דעכ"פ יש עליה לעשות רצונו. ואין החיוב לכבדו במותו עדיף מדין הכבוד בחייו, ולכן גם מדין כבוד במותו פטורה אם הוא נגד צורך ורצון הבעל ולכן בעובדא זו שהבעל צריך לילך ומתבייש לילך בעצמו הוא צורך הבעל שפוטרה מכבוד. וגם על הבעל אין איסור מלהקפיד שעי"ד זה תתמנע ממצות כבוד. אבל מכיון שלא מצאתי בפירוש דין זה לא רציתי להתיר אלא באופן זה שיש לחוש שתופר השלום ביניהם (אג"מ יו"ד ח"א סי' רנה).

[109] יבמות כב ע"ל, למב"ס ממרים פ"ו הי"ל, לס"ק קס פ"ב סי' ג.

[110] ב"ק לב ע"ב מרדכי יבמות יג, הגהות מיימוני ממרים פ"ו אות ז.

[111] דווקא רשע לתיאבון אבל להכעיס כמו האפקורסים והמינים פשיטא שאסור לכבדם ורשע לא מקרי אלא בעובר עבירות תדיר אבל אם במקרה עבר עבירה לא מקרי רשע ולכ"ע חייב בכבודו ומוראו (ערה"ש סל"ט).

ועי' לקמן סי' רמא ס"ה. עי' לעיל (סי' קנט ס"ג ד"ה הקראים).

להשתדל בטובת חבירו ולרדוף אחר השלום ולהזהר מלאו דלא תשנא ואף ברשע גמור יש איסור, כ"ז שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל וטבעו הרע גרם לו כמ"ש ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, רק יבקש רחמים עליו שיעזרהו ה' על תשובה שלמה (אהבת חסד – מרגניתא טבא אות יז).

עי' לקמן סי' רמא ס"ט ועי"ש הערה 161.

ועי' תשובות והנהגות ח"א סי' תקכח שתינוק שנשבה, בכלל רשע לענין זו, שאינו עושה מעשה עמך.

Commented [O8]: ע"י שבט הלוי בהערה ונ"ל שזה דלא כש"ך, וצ"ע

(מא) שמחל - הא דכבודו מחול היינו שנפטר הבן מעונש אם לא כבדו, אבל מ"מ אכתי מצוה איכא[114] (רע"א, פ"ת).

(כ) [115]המכה לבנו גדול(מב), היו מנדין אותו[116], שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד). [117]ולמ מקרי גדול לכבר זה, רק למר כ"ב שנה ולו כ"ל שנה(מג):

(מב) המכה לבנו גדול - אל יראה אדם לתינוק באזנו [פירוש אירעו והפחידו לשלם לו המאורע שאירע לו באזנו, כדרך שמכין התינוקות ומושכין אותן באזניהם (רא"ש מו"ק פ"ג סי' צד)] אלא מלקהו מיד או ישתוק ולא יאמר לו כלום דיש לחוש דמחמת אימה יאבד התינוק עצמו לדעת[118]. המכה בנו קטן יותר מדאי היו מנדין אותו (רע"א).

(מג) כ"ב שנה או כ"ד כו' - פירוש יש אומרים עד כ"ב וי"א עד כ"ד (ש"ך)[119], אין לנדותו עד שיעבור כ"ד, אבל מ"מ אסור מכ"ב. וכל זה בלא נשא אבל אם הוא נשוי, נקרא גדול בעיני הבריות וכפי לשון בני אדם (פ"ת).

(כא) [120]חייב אדם לכבד אשת אביו(מד), אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה:

(מד) לכבד אשת אביו – לומדים דאת אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול (ט"ז)[121].

(כב) [122]חייב אדם בכבוד אחיו הגדול(מה), בין שהוא אחיו מאביו [123]בין שהוא אחיו מאמו[124]. [125]ומפילו הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול ולמ כיס חולקין בזה[126]:

---

[112] קילוסין לכ ע"ח רמב"ס שס ה"ח.

[113] עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' יט (והובא בקצות החושן סי' צז סק"א) שיש מחילה על מורא, שכן לולא זה, יש לברך עליו.

ויכול האב לחזור ממחילתו, וכ"ז שלא חזר נמשך מחילתו (שבט הלוי ח"ב סי' קיא).

טוב הוא לכל יראי ה' שימחלו לבניהם את כבודם אף בלא ידיעתם כדי שלא להענישם, אף על גב דאפילו הכי איסורא איכא, ומוטב שיכשל באיסור זוטא ולא באיסורא רבא (שיירי כנה"ג הגה"ט אות לח).

[114] עי' לעיל סק"(לג), עי' לקמן סי' רמב סל"ב.

[115] מו"ק יז ע"ח.

[116] עי' סי' שלד ס"א בענין נידוי.

[117] קילוסין ל ע"ח.CHECHK THIS IS A GRA$

[118] כל הורה צריך לזכור שהמגמה של החינוך הוא שהילד ילך בדרך הנכונה, ואם הילד עושה דבר לא נכון או לא עושה מה שצריך, כל שהאב הוא דוגמא לזה בשמחה, זה התוכחה הכי חזקה שיש, וכל שיתן אימון בילד בע"ה הילד יבא אחריו, ואין טעם להוכיח אם לא יתקבל.

[119] אין זה ראיה להכאה אלא לעניין קנס שקונסין את האבא על מה שהכוהו, אבל איסורא איכא גם בפחות משנים אלו (ערה"ש סמ"ב).

[120] כתובות קג ע"ח.

[121] אינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב, לפי שגנאי להם שיתבזו לתולדותם והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו, היינו דווקא בכיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו למנוע צערות אביו ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צערו ממנו בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתה דלא אכפת להו בזה (שו"ת רע"א ח"א סי' סח). עי' מנחת חינוך מצו לג סק"א שיכול האב למחול על זה.

חייב לכבד אשת אביו אף דאמו מקפדת (ברכ"י סקט"ז).

[122] שס.CHECK@

[123] שו"ת הרמ"ע כלל טו סי' ו.

[124] אין הכוונה שיהא אדם חייב בכבוד אחיו הגדול בכל עניני כבוד שהוא חייב בהם כלפי אביו ואמו כיון דחיובא דתרוייהו דאורייתא. אלא הכוונה שבכל עניני כבוד שראוי לאדם לכבד את אחיו הגדול, הוא חייב לכבדו בהם מה"ת (בצל החכמה ח"ג סי' צה). וכבוד אחיו הוא אף לאחר מיתת אביו (ערה"ש סמ"ג).

[125] שס סי' ז.

(מה) בכבוד אחיו הגדול – יש מח' אם חייב בכבוד אחיו הגדול אף לאחר מיתת אביו ואמו או טעם הכבוד הוא רק משום כבוד אביו ואמו כמו באשת אביו ואינו חייב לכבדו רק כל זמן שאביו ואמו קיימים (פ"ת), דוקא לאחיו הגדול חייב לכבד ולא לאחותו הגדולה רק מדרך ארץ שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו (פ"ת).

(כג) [127]אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים, ונידה הקטן לגדול, יפה עשה שנדוהו, דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו(מו):

(מו)ואינו חייב לכבדו - מה שהיה שאסור לנדות אביו רשע היינו מצד מצות מוראו. ואחיו הגדול לא נתרבה אלא למצות כבוד ולא למוראו[128] (ב"מ).

(כד) [129]חייב אדם לכבד חמיו(מז). הגה: [130]וי"מ דלמין מלמ חייב כבוד מכי מציו. ומינו נ"ל, מלמ לחייב כבוד מכיו יותר(מח) מכבוד מכי מציו:

(מז)לכבד חמיו – היינו לקראתו "אבא", וה"ה לחמותו (ט"ז), היינו לכבדו כמו שאר זקנים חשובים (ש"ך), עי' לקמן (סי' שמ ס"ד ורמ"א סי' שעד ס"ו) (רע"א).

(מח) בכבוד אביו יותר - אם אין לו לאב ויש לבן כייפינן ליה לבן הבן כפי אשר יכול (כדלעיל ס"ה בבן אצל האב) (ש"ך), י"א דחייב בכבוד אבי אביו בכל מילי כמו שחייב לאביו, אבל במקום אביו, אביו קודם לסבו, וי"ח דאינו חייב כלל בכבוד אבי אביו (רע"א).

(כה) [131]אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. [132]תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה(מט) סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה(נ)[133]. הגה: [134]וכן מס המכ מוחה בבן ליקמ מיזו מקמ ציחפוץ בה הבן, מ"ל לקמוע לכ המכ[135]:

(מט) שהוא בוטח שיראה - ה"ה אפילו ספק לו שמא יראה סימן ברכה מותר. אחד היה רוצה להתפלל בבהכ"נ שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה (פ"ת).

(נ) א"צ לשמוע לאביו - אשה שציותה בחליה קודם פטירתה לבנה שלא ישכיר בית זו לשום אדם. ודר בו בשכירות שנה זקן ת"ח ובעל מעשים, אסור לבן לעבור על צוואת אמו,

---

[126] היינו דווקא האח הראשון ולא השני, אף שגדול ממנו בשנים (גליון מהרש"א), חייב לכבד לכל אחיו הגדולים ממנו זכרים ונקבות (ברכ"י סקי"ז), אמנם אם הקטן ת"ח אז הגדול [שם מדובר לא באח הכי גדול, אלא הגדול בשנים ויש עוד א' מעליו] חייב בכבודו (ב"ז? סי' רנג), אח הגדול היינו אפילו אחיו מאמו [השבט הלוי ח"ב סי' קיא אות טז למד מזה שהחת"ס סובר כברכ"י וצ"ע שיתכן דווקא האח הכי גדול של האם, וצ"ע] (חת"ס ח"ו סי' כט).

[127] קס.

[128] וה"ה לאשת אביו (בצל החכמה ח"ג סי' צה).

[129] טור.

[130] מהרי"ק מד [ל].

[131] ירושלמי קילוסין פ"ח ה"ג, ר' ירוחס נתיב ל' ח"ל.

[132] תרומת הדשן סי' מ.

[133] אפילו אם אביו יצטער מפרידתו, וזה לאו דווקא לימודו אלא כל עבודת ה' שלו (רשד"ם או"ח לו), ומכאן למד הגר"מ שטרבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' תקכח) שלא ללכת לסבא וסבתא שיש בהם השפעה לא טוב, שעל חשבון מצות כיבוד אב ואם לא יושפעו בניו ללכת בדרך רעה ח"ו, שאף במקום שיש חיוב כיבוד אב ואם, אם עי"ז נמנע ממצוה חיובית פטור. ועי' לקמן הערה .

[134] מהרי"ק קסו.

[135] עי' ב"מ לעיל סי' רלט סק". ועי' במקורם של דברים שזה דווקא אשה ההוגנת לו (אגודת אזוב יו"ד סי' טו), עי' בהגר"א (סוף סקל"ו) אף שאין חיוב כשאינו נוגע לכבוד האב גופא, מ"מ מצוה קיומית איכא בכל אופן (תשובות והנהגות ח"א סי' תקכ"ו). עי' לעיל הערה 35, ועי' ספר המקנה לעיל הערה 30. מה שכתוב כאן ברמ"א אינו אלא באופן שאין באשה שחפץ בה בזיון וצער לאב אבל ביש בזיון אסור לישאנה, וגרע טובא דקאי בארור מקלה אביו ואמו, ועוד על בזיונו אי אפשר למחול, בזיון דקאי בארור לא מצינו שום התיר (משיב דבר ח"ב סי' נ). עי' ערה"ש הערה .

אלא רק במצוה בגופו, משא"כ שיניח לת"ח ללמוד בביתו, אף כי ודאי טוב וישר הוא מ"מ אינה חובה ולא מצוה דרמיא עליה כלל, ועוד אחרי שצואתה היה דרך כלל שלא ישכיר ביתו לשום אדם מאחר דחלה הצוואה על שאר בני אדם חלה ג"כ על ת"ח וכו', ולכן אפילו לא היה להת"ח שום בית לדור בו, אינו רשאי הבן להשכיר לו להבא, כ"ש עתה, שאפשר לו לשכור בית אחר (פ"ת).

סימן רמא – דיני מכה ומקלל אביו ואמו, ובו ט' סעיפים:

(א) [136]המקלל אביו או אמו[137], [138]אפילו לאחר מיתתן, חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה, אחד האיש ואחד האשה שקללו. [139]במה דברים אמורים, שקללום בשם מהשמות המיוחדים, אבל קללם בכינוי(א), אינו חייב אלא בלאו, כמו המקלל אחד מישראל(ב). הגה: [140]וכן המכה מכיו לו למו, כחייהס, כין לים כין למה [141]חייכיס חנק. ולוקה לס עמו כהס חכוכה, לכל לס לס עמו חכוכה לינו לכלס כלמו, כמו מי שמכה לחד מיקרלכ:

(א) בכינוי - כגון שדי צבאות חנון ורחום וע"ל (סי' רעו ס"ט)[142] (ש"ך)[143].

(ב) כמו המקלל אחד מישראל - עיין בח"מ (סי' כז ס"א-ב) (ש"ך).

(ב) [144]הכהו על אזנו וחרשו, חייב מיתה, שא"א שיעשה חרש בלא חבורה, דטיפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרש:@NO MB@

(ג) [145]היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה. [146]וכן אם הוא מקיז דם, או רופא, לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכוין לרפואה. הגה: [147]כל"ל, בזמים לס לחכ לעמות. לכל לס לין לס לחכ לעמות והוס מלטער, הכי הוס מקיז וחוקך לו כפי מה לילמוהו לעמות[148]: @NO MB@

---

[136] סנהדרין נג ע"ל.

[137] עי' רמב"ם (ממרים פ"ה ה"ג): המקלל אבי אביו ואבי אמו הרי זה כמקלל אחד משאר הקהל.

[138] שם פה ע"ב.

[139] שם סו ע"ל, שבועות לה ע"ל.

[140] סנהדרין פה ע"ב.

[141] שם פל ע"ב.

[142] ז"ל: שם ההויה, ושם אדנות, ואל, אלוה, אלהים, שדי, צבאות. ויש גורסין ג"כ אהי"ה אשר אהי"ה.

[143] עי' שבט הלוי (ח"ב סי' קיב): צע"ג על הש"ך כאן שהעתיק לשון רש"י סנהדרין ס"ו ע"א דכינוי היינו שד"י צבאות חנון ורחום, דאין זה דעת הרמב"ם, ורש"י חולק וס"ל דוקא הוי' ב"ה ואולי גם אדנ"י בכלל השמות שחייב וכל זולת זה בכלל הכינוים.
לענין לקללם בכתב עי' שו"ת רע"א ח"א סי' כט חת"ס יו"ד סי' קכז – לא עשיתי

[144] ב"ק פו ע"ל.

[145] סנהדרין פד ע"ב, רמב"ם ממרים פ"ה ה"ז.

[146] רמ"ק סנהדרין פ"י סי' ל.

[147] רמב"ם שם, רמב"ן תורת האדם ענין הסכנה עמוד מג.

[148] עי' מנח"י ח"א סי' כז שאין מח' מחבר רמ"א, ועיי"ש עוד שהביא בשם הגרשז"א (מנח"ש ח"א סי' לב) אם אביו ואמו אמרו לו שיכם, אינו חייב מיתה, ומה דמבואר בש"ס לענין להקיז דם, היינו שלא מרצון אביו, וכן מה שכתוב בגמ' שתנאים לא הסכימו לבניהם ליטול להם קוץ, היינו דלמא יעשו חבלה שלא לצורך בשוגג שלא מרצון אביו, אבל אם אביו מוחל ומצווה להכותו נראה דאינו חייב כלל [וה"ה לענין קללתו, היינו לפני הקללה], והמנח"י חולק על דבריו, אבל למעשה מסיק המנח"י דאם האב צריך זריקות ובנו יכול לעשות בחינם, ואחר בתשלום, בנו יכול לעשות.
וכן אם הוא עושה בטוב יותר מאחר ואביו חפץ בו יכול לעשות (ערה"ש ס"ו). אבל באביו מחלל שבת, אין איסור הכה, ולכן אין להחמיר כלל, אפילו בתינוק שנשבה, שבכל ענין אינו עושה מעשה עמך, אמנם באב שומר שבת אין להקל בגלל שהבן עושה בחינם, אם לא שהאב עני ויצטרך לחזור על הפתחים (תשובות והנהגות ח"ב סי' תמג).

(ד) [149]היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה, אפילו נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג, אסור לו להכותם ולקללם. ואם הכה אותם או קללם פטור. ואם עשו תשובה, ה"ז חייב ונהרג עליהם אף על פי שיוצאין ליהרג:@NO MB

(ה) [150]עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה, והיה הבן שליח לדיינים, לא יכה אותם. וכן אם נתחייבו נידוי, לא יהא שליח לנדותם. ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שראויים לכך ולא עשו תשובה: @NO MB

(ו) [151]כל המבזה אביו ואמו, אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר: ארור מקלה[152] אביו ואמו[153] (דברים כז טז). [154]ויש לבית דין להכות על זה מכת מרדות[155] ולענוש כפי מה שראוי. הגה: מי שנתחייב שבועה(ג) לכנו בניו דין, ליו מקניע בשבועה שיש בה מלה, שהרי זה בא לקלל מביו, מלא מקניעו שבועה שמין בה מלה:

(ג) מי שנתחייב שבועה כו' - יכול הבן לתבוע מאביו, אלא רגילין ב"ד לומר לבן "הקנה תביעתך לאחר שלא תבא לידי מקלל אביו" (ט"ז).

(ז) [156]שתוקי (פירוש שתוק לקרוא את אביו, כמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין: איזהו שתוקי, כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו), חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו. אף על פי שנבדקה אמו ואמרה: בן פלוני הוא, אינו נענש על פיה:@NO MB

(ח) [157]בנו מהשפחה(ד) או מהכותית אינו חייב לא על אביו [158]ולא על אמו. [159]וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה:

(ד) בנו מהשפחה כו' - דכל במעי השפחה או במעי כותית כבמעי בהמה דמי (ט"ז).

(ט) [160]גר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו. ולא יבזהו, שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה[161](ה). אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס, והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

---

[149] סנהדרין פה ע"ח, רמב"ם ממרים פ"ה הי"ב.

[150] סנהדרין פה ע"ב, רמב"ם שם הי"ג.

[151] רמב"ם שם הט"ו.

[152] עי' רש"י: מזלזל לשון ונקלה אחיך. ועי' רמב,ם (ממרים פ"ה הט"ו): לא על הקללה בלבד הקפידה תורה אלא אף על הבזיון, והמבזהו הרי הוא בארור. ועי' שע"ת (ש"ג אות כא): ענין מקלה שמזלזל בכבודם ומפר מוראם. ועיי"ש בש"ך: ארור מקלה אביו ואמו. יאמר אם מי שמיקל בכבוד אביו הוא ארור כל שכן באביו שבשמים, וכל שכן וקל וחומר במי שמכעיס. ועיי"ש במשך חכמה: פירוש מלשון קל, שמקניט אביו ומצערו, מפני שיודע שאביו ימחול לו, שחש על עונשו של בן יותר מהבן, לכן ארור על זה. ועי' לעיל הערה 135 שאין מחילה מועילה בזה.

[153] אע"ג דדבר רגיל שדברי נשים הם שטות וכל שכן כשהיא זקנה שדבריה דברי שטות, עכ"ז נשאר בחומרת הענין (חיי אדם כלל סז סי"ט).

[154] עי' חולין קי ע"ב (נקד השמן).

[155] בפשטות משום שזה רק בארור ולא מן התורה, אמנם עי' שע"ת (שער ג אות כא) כל המקלה הוא מבטל מורא אב ואם, ועי' סמ"ע חו"מ סי' עג ס"ה ד"ה ומכין עליה שכאשר אין התראה אין לוקין מלקות דאורייתא אלא רק מרדות, וצ"ע. ועי' שד השמן שמקשה על הכ"מ שלא הביא מקור לדברי הרמב"ם בזה מחולין קי ע"ב, ועיי"ש ברש"י ד"ה כפתוהו שרצו להלקותו על שלא רצה לקיים כיבוד או"א, ועי' לעיל סי' רמ סק"(ב), והערה שם 5, ועי' לקמן הערה , ועי' לקמן הערה .

[156] רמב"ם שם ה"ט.

[157] יבמות כב ע"ח.

[158] רמב"ם שם ה"י.

[159] ב"ב קמט ע"ח, רמב"ם שם ה"ט.

[160] יבמות כב ע"ח, רמב"ם שם הי"ח.

[161] אלא נוהג בו מקצת כבוד, המשך לשון הרמב"ם, וצ"ע למה נשמט מהשו"ע אבל מובא באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קל) שיש מצוה שגר לבקר הוריו, וז"ל האג"מ: אך השמיט שם הא דנוהג בו מקצת כבוד, אבל לא מסתבר לומר שפליג כיון דכל הדין הוא של הרמב"ם מ"ט יפלוג עליו על סוף דבריו, ואף אם נימא שפליג וסובר שליכא חיוב שינהוג בו כבוד מ"מ איסור ודאי יודה שליכא, דמצד

מאיר הדעה על יו"ד זולקק ה' (סי' רג – סי' רסט)

(ה) באנו מקדושה חמורה - היינו בנימוסיהם (רע"א).

השמטתו שייך לומר רק שהוא קצת ראיה שאינו סובר זה שאיתא ברמב"ם אבל לומר שסובר שיש גם איסור לא ידעינן מזה וה"ל לכתוב שלכבדו אסור. וזה שלא תלך לבקר את אמה בחוליה ולצער אותה שלא להביא אליה את בניה להראותן לה ושיש גם לחוש שמרוב הצער תחלה ביותר כדמצינו שחששו רבנן בשכ"מ לשמא תטרף דעתו כשלא יעשו רצונו, איכא בזה תרתי שהוא בזיון להאם כשבתה לא תבוא אליה לבקרה בעת חוליה, וגם צער גדול שהוא כעין הכאה וקללה, שלא רק שמותרת אלא שמחוייבת לעשות רצון אמה הנכרית בזה שתבוא אליה עם בניה לבקרה. וצ"ע מקור למצוה זו, ונראה שהוא ממוסר שלא להיות כפוי טובה, מש"כ הרמב"ם אלא שנוהג בו מקצת כבוד שלכאורה איזה שיעור יש בזה, אבל הוא כפי מה שלא יתחשב בעיני הבריות לכפוי טובה שלזה לא יצטרך לכבדו בכבוד הגדול והמורא שחייבתו תורה, אלא בכל מקום וזמן לפ"מ שחושבין אז הבריות אף בלא חולי היתה רשאה לילך לפעמים רחוקים אם היה זה באופן שהוא כפוי טובה כשלא תלך, ורק להיות רגיל לילך לשם היה אסור אף לה כדי שתתרחק מהם ולא תחזור לסורה, ואת בניה היה ודאי אסור להרגיל לילך לשם כדי שלא יאכילום דברים אסורים. אבל עתה שאמה הנכרית היא חולה, לבד שמבקרין מפני דרכי שלום היא מחוייבת לילך לבקרה עם בניה מצד קצת כבוד אם ובזיון, ע"כ.

מותר לגר שנתגייר לומר קדיש על אביו שמת בגיותו, ועוד עדיף מאביו מומר, ואפ"ה כתב הרמ"א (לקמן סי' שעו ס"ק?) שבניו אומרים עליו קדיש, ואף על גב דהרמ"א לא כתב כן כ"א במומר שנהרג בידי לסטים, ומשמע דבמת על מטתו לא וכמ"ש הש"ך וט"ז שם, אמנם עי' שו"ת חסד לאברהם (יו"ד ח"ב סי' פד) שבמת על מטתו אין חיוב אבל יש היתר. ועיי"ש בגליון מהרש"א דבמת על מטתו ואין אבלים אחרים גם חיוב יש. והנה עכו"ם זהירים לקיים מצות כיבוד מפני שהיא מצוה שכלית והטבע והשכל מחייב כן ומשו"ה נתפשטה מצוה זאת אצל כל אומה ולשון ומצינו כמה עכו"ם שהיו זהירים בה מאוד ממילא גר חייב לנהוג כבוד באביו, וכיון שאמירת קדיש מטעם כבוד הוא, ולא עוד אלא דמי שמונע מלומר קדיש הרי הוא כמבזה לאבותיו ממילא שגם הגר מחויב לומר קדיש (שו"ת זקן אהרן ח"ב סי' פז).